

BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY, CLUJ-NAPOCA
FACULTY OF LETTERS
DEPARTMENT OF HUNGARIAN LITERARY STUDIES
DOCTORAL SCHOOL OF HUNGAROLOGY STUDIES

SUMMARY OF THE PHD THESIS

*A CHARACTERISTIC EXAMPLE OF DEVOTIONAL
LITERATURE FROM THE 17TH CENTURY:
RECONTEXTUALISING THE
PAX VOLUMES OF PÁPAI PÁRIZ FERENC*

SCIENTIFIC ADVISOR
prof. univ. dr. Gábor Csilla

PhD CANDIDATE
Dohi Zsuzsánna

CLUJ-NAPOCA
2018

TABLE OF CONTENT

I.	Introduction	3
	I.1. The motivational background of the research	3
	I.2. Methodological base of the research	7
	I.3. Hungarian studies regarding the series of the <i>Pax</i>	12
II.	Editorial history of the volumes	18
III.	Preliminary conditions regarding the history of culture, mentality, genres in the 17th century.....	28
	III.1. Science in Hungarian language.....	28
	III.2. The history of ideas: cartezianism, cocceianism, puritanism	31
	III.3. “Literature for usage”: meditation, prayers, books of advice for everyday life – preliminary conditions of the genres	39
IV.	Conceptional tendencies of the paratexts	46
V.	The series of the <i>Paxes</i>	78
	V.1. <i>Pax Animae</i>	79
	V.1.1. Genre environment of the <i>Pax Animae</i>	79
	V.1.2. Meditations about firenship with God and with our own soul.....	81
	V.2. <i>Pax Corporis</i>	99
	V.2.1. Medical and editorial antecedents	99
	V.2.2. <i>Medicina pauperum</i> , the form and the content of a medical book in the 17th century	106
	V.2.3. Direct antecedents	114
	V.3. <i>Pax Aulae</i>	118
	V.3.1. Antecedents, sources, contemporary works	118
	V.3.2. The problem of the genre	120
	V.3.3. A life lived according to the example of “Solomon the wise”.....	124
	V.4. <i>Pax Sepulcri</i>	134
	V.4.1. Genres, antecedents	134
	V.4.2. The structure of the text	137
	V.5. <i>Pax Crucis</i>	145
	V.5.1. Paraphrasing the psalms in the form of prayers	145
	V.5.2. The 79th psalm	150
	V.5.3. The 13th psalm	157
VI.	Problems regarding translation and originality in the books written by Pápai.....	161
	VI.1. Translation culture in the Europe of the early modern period – translation practice applied by Pápai in case of the <i>Pax</i> series.....	161
	VI. 2. Content modifications.....	170
	VI. 3. Structural modification and changes regardig the genre	173
VII.	Conclusions	176
VIII.	Bibliography	181

KEYWORDS

Pápai Páriz Ferenc, the series of the Pax's, Pax Animae, Pax Corporis, Pax Aulae, Pax Sepulcri, Pax Crucis, translation culture in the early modern age, devotional literature of the 17th century, cartesianism, cocceianism, puritanism, literature for usage, meditations, prayer, psalm paraphrases, pragmatic adaptation, 17th century publications, medical books, interconfessionality

SUMMARY

The present PhD study belongs to a series of researches done by a team led by university teacher dr. Gábor Csilla within the Department of Hungarian Literary Studies, Babeş-Bolyai University, their area of interest being old Hungarian devotional literature. The works chosen for research by the members of the scientific workshop belong to a wide range of genres (starting with the literature of the middle age until the works of the early modern period), but in every single case we talk about some gap-filling researches regardless of the applied methods and the purpose of the research (source studies, reanonization of forgotten or wrongly judged authors).

According to the title *A Characteristic Example of Devotional Literature from the 17th Century: Recontextualising the Pax Volumes of Pápai Páriz Ferenc* the studied volumes are part of the Pápai Páriz Ferenc's works (Dej, 10th May 1649 – Aiud, 10th September 1716): *Pax Animae* (1680), *Pax Corporis* (1690), *Pax Aulae* (1696), *Pax Sepulcri* (1698), *Pax Crucis* (1710). Scientific researchers take into account Pápai mostly thanks to his well-known *Dictionarium* and to his highly successful medical book, *Pax Corporis*. There have been done studies based upon some of the *Pax* books with the purpose to popularise the 17th century devotional literature, or scientific works written according some methodologies based upon the life of the author, which proposed to complete the interpretation of Pápai's works, but which didn't fulfil the deep interpretation of the texts. But I am absolutely convinced that there are no scientific studies that are based on the text of the five volumes (interpretations one by one, and as a series). The volumes represent individual works from the point of view of the discussed themes, their genre, as well as their sources, but their research as parts of a well-thought series could bring some important results as well. According to the history of literature four of the five volumes (the exception being the *Pax Corporis*) are translations. Taking into consideration Peter Burke's idea of cultural transition in case of translations, I would like to discuss five important questions: Who made these translations (the cultural background of the translator)?

What was the purpose of the translations? What kind of works were chosen for translation? For who were these translations made? What kind of translation methods did the author use?

Thus according to the two main benchmarks, that is the fact of the texts being translations and the idea of them belonging to a series, this study has a double purpose. On one hand, the volumes are individually studied: their sources; translation methods and quality changes resulted from them; paratext (prefaces, dedicational letter, appreciative verses) and the main text body research from the point of view of the history of ideas, mentality and genre, as well as their rhetorical-poetical interpretation. On the other hand, I planned to ask some questions and to offer hypothetical answers regarding the way this series of books was formed, the relation among them, as well as problems connected to the way the books were read and used.

After presenting the purposes and scientific problems of the thesis (this being the first part of the introduction), the second chapter presents the basic methodological background of the research. The works of Pápai Páriz Ferenc offer multiple possibilities of interpretation techniques. In order to reconstruct the way these texts presented themselves and worked in the early modern period it is necessary understanding the ideas (theological, historiographic, sociolinguistic) that are at the poetical-rhetorical base of the volumes. It is necessary to reconstruct the message sent to the contemporary reader, the conditions that eased the materialisation of the series, and in the end how these volumes adapted to the modern literary currents.

Only after sketching the contextual background, it is possible the textual interpretation of the books. Rhetorical and poetical studies do not mean only structural researches. In case of literary works, mostly those from the early modern period, the forms, the genres of the texts are more than exterior structures. The form and the content, the message are very often strictly connected, that is to say the chosen genre already holds a kind of message from the side of the author. As well as the way the original works are translated into Hungarian, their adaptation to the other culture shall be the strong point of the research.

The third part of the introduction proposes to present the secondary literature written up to the present days about the volumes of the series.

The second chapter deals with the publication history of the *Pax* books. It is well known that some of the volumes, for example the *Pax Corporis*, had a huge success, only until the death of the author more than ten editions had seen light, that is a remarkable phenomenon in the 17th century. In this chapter I present the differences among the editions, the location of the editions, the name of the editors, the sources of the editions.

The third big chapter *Preliminary conditions regarding the history of culture, mentality, genres in the 17th century* consists of three smaller units. The first one, *Science in Hungarian language*, offers an ample image of the scientific works that confer the contextual background of the volumes. In the second chapter, *The history of ideas: cartezianism, cocceianism, puritanism*, I commit myself to present the main three scientific, theological and devotional currents of the time that had a huge influence upon Pápai's works, of course admitting that this reconstruction of influences can only be hypothetical. In the last small chapter, "*Literature for usage*": *meditation, prayers, books of advice for everyday life – preliminary conditions of the genres*, I offer a bird's view of the literary genres belonging to the so-called literature of which the *Pax* volumes belong. In this part of the contextual interpretation I plan to formulate a hypothetical algorithm along which the author had chosen his books to translate from the most successful books of the age, but in the same time books that were liked by the Hungarian public. *Pax animae* and *Pax Sepulcri* are part of the meditational literature of the age. *Pax Aulae* is a kind of hybrid because it combines meditations with manuals of advice for a better living on the earth. *Pax Crucis* is obviously a book of prayers being in fact a paraphrase of the one hundred and fifty psalms. In fact, I discuss all these types of genres and their hybrid variants with the wish to prove that the real existence of these books can be acknowledged not in pure but in hybrid forms.

The fourth chapter is already the part of the thesis that brings the close interpretation of the volumes. This chapter offers the analysis of the paratexts (dedications, prefaces) in order to disclose the process of formation of the series. The main question is if the concept of a series had already existed before the first *Pax* volume was published, or it was formed during time. According to the paratexts we can state that the first *Pax* was published without being part of a series based upon the idea of *pax*, peace. Most probably the first title, *Pax Animae* (peace of the soul) gave the idea to choose a similar title for the second volume *Pax Corporis* (peace of the body), and thus the author proceeded the same way with his other books too: *Pax Aulae* (peace of the court), *Pax Sepulcri* (peace of the grave), *Pax Crucis* (peace of the cross). After the publication of the third volume Pápai started to create a series of devotional books that were based on the idea of peace.

The first chapter is the biggest being the interpretation of the body texts. After presenting the contextual background the next obvious step is the detailed, multiple perspective interpretation of the texts in order to discover the common points that led to the existence of the series. Besides presenting the texts this chapter contains the textual environment of each volume, by summarising other similar contemporary works, thus discussing the texts not only

from the point of view of the series but placing them among the canonised texts of the early modern history of literature.

The sixth chapter, *Problems regarding translation and originality in the books written by Pápai*, discusses the volumes' pragmatic adaptation. The history of literature considers only one of these volumes (*Pax Corporis*) an original work, but it is necessary to reconsider the idea of originality from the point of view of the early modern context. The five volumes are placed and discussed among the translations of the period thus creating the translator profile of Pápai based upon the techniques and methods applied by him. On the whole we can say that the methods used by Pápai are subordinate to the main concept of the series, and the right to translate is not questioned at all, the value of the translations is the same as that of other original works.

The last chapter contains the conclusions of the thesis. After studying the Hungarian devotional literature of the 17th century I can conclude that the series of *Pax* books written by Pápai Páriz Ferenc is an unmatched piece of art. The common ground of the five individual still well-connected volumes can be summarised in a few points:

1. Firstly, they have a **common title** *Pax*. The idea of peace represents the theme of all five volumes. The seeking of peace is the main goal of the books regardless if it is peace on earth or peace after life.
2. Their **style is very simple**, easy to understand. This is most probably due to the chosen public that are not only well-educated people but simple ones too, and due to the purpose of the series, that is to facilitate reliving the most important religious events and feelings, and to offer advice for a pragmatic devotional life.
3. **The supposed readers** are not only the well-educated intellectuals of the time, but mostly simple people, sometimes even those ones who cannot read, or can deal only with printed books.
4. Regarding the topic and the genre of the volumes they belong to the so-called **literature for usage**. The volumes combine a very special way the possibility of individual and collective usage. Due to the grammatical structures of the texts, they are mostly written in first person singular, they tend to be used individually, but they reflect in the same time collective values.

Obviously the thesis does not close all the research ideas offered by the five *Pax* volumes, which is an encouraging fact for further studies. Some of the possible research ideas are related to 17th century international series. Another possibility would be studying the figure of Solomon or David being common examples used in all five books. And finally a big mystery

could be solved by discovering the real sources of the *Pax Corporis*, even though the historians canonized it as an absolutely original medical book.

Finally, we can conclude that the series of the *Pax* books represent an interesting and promising base of research. And I would like to add as a personal opinion that they are useful and charming lectures even for a 21st century reader.

BIBLIOGRPHY

Primary Literature – original and modern editions

APÁCZAI CSERE János, *Magyar encyclopaedia: Az az, Minden igaz es hasznos Böltseségnek szep rendbe foglalása és Magyar nyelven világra botsátása*, Ultrajecti: Ex Officinâ Joannis à Waesberge, 1655, RMNy 2617.

APÁCZAI CSERE János, *Magyar Encyclopaedia*, s.a.r. Szigeti József, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1977.

BOCSKAI István, *Testamentomi rendelés*, 1606.

BOD Péter, *Magyar Athenas*, Nagyszeben, 1766.

Michel BOUTAULD, *La Suite des Conseils de la Sagesse : ou du recueil des Maximes de Salomon les plus nécessaires a l'homme pour se conduire sagement ; Avec des réflexions sur ces Maximes*, Párizs, 1683.

Pierre DU MOULIN le fils, *Traité de la paix de l'âme et du contentement de l'esprit*, ed. L. Vendosme, 1661.

KOVACSÓCZY Farkas, *De Administratione Transylvaniae Dialogus*, 1584, RMNy 545.

LASKAI János, *Cito, longe, tarde, azaz egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása: ha a pestis előtt vétek nélkül elmehetünk-e vagy nem?*, 1638, RMNy 1734.

Magyari István, *Az országokban való sok romlásoknak okairól*, 1602, RMNY 890.

Clément MAROT– Théodore de BÈZE, *Les pseumes mis en rime francoise par Clement Marot & Theodore de Beze*, Genève, Par Jean Bonnefoy [pour Antoine Vincent, 1563.

MIHÁLYKÓ János, *Kereztien istenes es aitas imadsagok*, Bártfa, Klöss, 1609, RMNy 976.

Mindenféle orvosságoknak rend szedése. XVII. századi gyógyító receptes kézirat, s. a. r., utószó S. Sárdi Margit, Máriabesnyő, Attraktor, 2013.

Martin Moller, *Manuale de praeparatione ad mortem*, Görlitz, 1593.

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Aulae, azaz a bölcs Salamon egynéhány válogatott reguláinak röviden való előadása. Rész szerint francia nyelven való írásból, rész szerint másunnan szedegettetek és magyar nyelven kiadattattak*, Kolozsvár, 1696, RMK I. 1488.

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Sepulcri, azaz idvességes és igen szükséges elmélkedés arról, miképpen kellessék embernek mind élni, mind pedig meghalni. Német írásból szedegettetett és e kisedet hordozható formában szorítottatott, az áhétatos együgyü magyar keresztyének számára*, Kolozsvár, 1698, RMK I. 1526.

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Crucis, azaz Szent Dávid királynak és prófétának százötven soltári. Mellyek azokat a Szent Léleknek célja és értelme szerint rövideden megmagyarázó százötven könyörgésekbe, a Soltároknak*

rendit megtartván, befoglaltattak: és a lélekkel és értelemmel éneklő s könyörgő magyar hiveknek lelki hasznokra kiadattak, Kolozsvár, 1710, RMK I. 1775.

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Békességet magamnak, másoknak*, s.a.r. NAGY Géza, Bukarest, Kriterion Kiadó, 1977.

Próbált orvosságok leírva. Válogatás XV-XVII. századi gyógyító receptes kéziratokból, s. a. r., utószó S.

Sárdi Margit, Máriabesnyő Attraktor, 2014.

SZENTGYÖRGYI János, *Testi orvosságok könyve*, s. a. r., utószó S. Sárdi Margit, Máriabesnyő, Attraktor, 2012.

S. PATAKI István, *Ez Világnak Dolgainak Igazgatásának Mestersége*, 1681, RMK I. 1263.

SZÖNYI NAGY István, *Martyrok Coronaja*, Kolozsvár, Veresegyházi Szentyel, 1675, RMK I. 1180.

Secondary Literature

Paul ALTHAUS, *Zur Charakteristik der evangelischen Gebetsliteratur in Reformationsjahrhundert*, Leipzig, Edelman, 1914.

Andrea ARNDT, „*A filológia filozófiája*”. *Történeti-kritikai megjegyzések a szövegkiadások filozófiai megközelítéséhez*, Helikon, 2000.

Psalm in the Early Modern World, ed. Linda Phyllis AUSTERN, Kari Boyd MCBRIDE, David L. ORVIS, Ashgate, 2011.

Elke AXMACHER, *Praxis Evangeliorum Theologie und Frömmigkeit bei Martin Moller (1547–1606)*, Göttingen 1989, internetes változat, <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0004/bsb00044307/images/> (Letöltés ideje: 2015.04.16. 11:39)

A Debreceni Református Kollégium története, szerk. BARCZA József, Bp., Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988.

BART István, *A mérce = A műfordítás ma*, szerk. BART István, RÁKOSI Sándor, Bp., Gondolat Kiadó, 1981, 237–269.

BARTÓK Imre, *Pápai Páriz Ferenc szemgyógyító módszerei*, *Therapia*, 1932/140–141.

BARTÓK István, „*Szükséges azért az jó fordítás, és hasznos...*”: *Vázlat az 1630–1700 közötti magyarországi fordításirodalom kritikátörténetéhez*, *ItK*, 1993/4, 451–469.

BARTÓK István, „*Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk*”. *Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között*, Bp., Akadémiai Kiadó, Universitas Kiadó, 1998.

BENE Sándor, *Szövegaktus*, *ItK*, 2003/6, 628–702.

BENE Sándor, *Politikai nyilvánosságmodellek és politikai diskurzustípusok a kora újkori Magyarországon = Hatalom és kultúra. Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Jyväskylä, 2001. augusztus 6–10.) előadásai*, szerk. JANKOVICS József, NYERGES Judit, Budapest, Nemzetközi Magyarországtudományi Társaság, 2004, 8–29.

BENKŐ Ferenc, *Parnassusi időtöltés. 1796*, Kolozsvár, 1800.

BENŐ Attila, *Fordítási elvek a 19. században = U.ő, A dolgok másik neve*, Kolozsvár, Korunk, Komp-Press Kiadó, 2011, 89–137.

BENŐ Attila, *Fordítás és pragmatikai adaptáció = U.ő, A dolgok másik neve*, Koloszvár, Korunk, Komp-Press Kiadó, 2011, 137–182.

Jill BEPLER, *The Use of Prayer Books at Court: the Example of Wolfenbüttel = Gebetsliteratur der Frühen Neuzeit als Hausfrömmigkeit. Funktionen und Formen in Deutschland und den Niederlanden*, hrsg von. Ferdinand van INGEN, Cornelia NIEKUS MOORE, Wiesbaden, Harrassowitz 2001 (Wolfenbütteler Forschungen, 92), 47–62.

Klaus BERGDOLT, *Der schwarze Tod in Europa. Die Groß Pest und das Ende des Mittelalters*, München, Beck, 2003.

Jan-Andrea BERNHARD, *Pápai Páriz Ferenc zürichi tartózkodása és hatása = Egyház, társadalom és művelődés Bod Péter (1712–1769) korában. A nagyenyedi és magyarigeni „Bod Péter háromszáz éve” konferencia (2012. május 2–3.) tanulmánykötete*, szerk. GUDOR Botond, KURUCZ György, Sepsi Enikő, Bp., Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2012, 35–42.

BERSZÁN István, *„Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld.” Nemes Nagy Ágnes költészetének ökokritikai olvasata*, 2017.

BITSKEY István, GÁBOR Csilla, *Pápai Páriz Ferenc kiadatlan verse Zrínyi Miklósról 1663-ból*, ItK, 2000/5–6, 755–758.

Peter BURKE, *Cultures of translation in early modern Europe = Cultural Translation in Early Modern Europe*, ed. Peter Burke, R. Po-Chia Hsia, New York, Cambridge University Press, 2007, 7–39.

Lisa BLAYDES, Justin GRIMMER, Alison MACQUEEN, *Mirror for Princes and Sultans: Advice on the Art of Governance in the Medieval Christian and Islamic Worlds*, 2014, http://stanford.edu/~jgrimmer/BGM_final.pdf (Letöltés ideje: 2017.07.15 11:26)

Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban, ford. SAJÓ Tamás, szerk. Guglielmo CAVALLO–Roger CHARTIER, Bp., Balassi, 2000.

Roger CHARTIER, *The Order of Books. Readers, Authors, and Libraries in Europe between the Fourteenth and Eighteenth Centuries*, translated by Lydia G. Cochrane, Stanford, California, Stanford University Press, 1994.

John COTTINGHAM, *Cartesian dualism: theology, metaphysics, and science = The Cambridge Companion to Descartes*, ed. John COTTINGHAM, Cambridge University Press, 2005, 236–258.

CZEGLÉDI Sándor, *A teológia tanítása a kollégiumban = BARCZA 1988*, 534–592.

CSORBA Dávid, *„A' sovány lelket meg-szépíteni”*. Debreceni prédikátorok (1657–1711), Debrecen, Hernád kiadó, 2008.

CSÜRY Bálint, *Egy nevezetes régi erdélyi könyv. PÁPAI PÁRIZ Ferenc szótára*, Pásztorúz, 1931/136–137.

CSÜRY Bálint, *Pápai Páriz Ferenc Faust-aneidotája*, Erdélyi Múzeum, 1932/140–141.

CSÜRY Bálint, *Pápai Páriz szótárának két francia forrása*, Nyelvtudományi Közlemények, 1931–34/229–242.

CSÜRY Bálint *Pápai Páriz Ferenc ismeretlen glosszái*, Magyar Nyelv, 1937/177–79.

DEÁK Zsuzsanna, *A meghalás művészetéről. A jó halál narratíváinak néhány késő középkori keresztény médiuma*, Keresztény Szó, 2010/11, 1–8.

<http://www.keresztenyszó.katolikhos.ro/archivum/2010/november/1.html> (Letöltés ideje: 2017.06.06. 09:21)

DEÁK Zsuzsanna, *Desperatio: emlékezés és felejtés a késő középkori jó halálban*, Erdélyi Múzeum, 2013/1, 1–15.

DEMKÓ Kálmán, *A magyar orvosi rend története Magyarországon a XVIII. század végéig*, Bp, 1894.

René DESCARTES, *A filozófia alapelvei*, Bp., Osiris Kiadó, 1996.

DÉZSI Lajos, *Magyar történeti életrajzok. Pápai Páriz Ferenc 1649–1716*, Bp., Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1899.

DÉZSI Lajos, *Pápai Páriz anekdoták*, ItK, 1901/251–253.

Nanacy DUIN, dr. Jenny SUTCLIFFE, *A reneszánsz és a felvilágosodás* = Nanacy DUIN, dr. Jenny SUTCLIFFE, *Az orvoslás története az ősidőktől 2020-ig*, Bp, Medicina Könyvkiadó Rt, 1993, 32–44.

Elekes György, *Paracelsus és a paracelsizmus Magyarországon*, Bp, 1943.

Karl A. ENENKEL, *Meditative frames and readers guidans in neo-latin texts = Meditatio – Refashioning the Self: Theory and Practice in Late Medieval and Early Modern Intellectual Culture*, eds. Karl A. ENENKEL, Walter MELION, Leiden, Brill, 2010, 27–44.

ENGEL Károly, *Egy örvendetes helyesbítés*, Igaz Szó, 1954/II.

ERDEI Klára, *Auf dem Wege zu sich selbst: Die Meditation im 16. Jahrhundert – Eine funktion analytische Gattungsbeschreibung*, Wiesbaden, Harrasowitz, 1990 (Wolfenbütteler Abhandlungen zur Renaissanceforschung, 8).

A nők világa. Mővelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok, szerk. FÁBRI Anna–VÁRKONYI Gábor, Argumentum, Bp., 2007.

FAZAKAS Gergely Tamás *Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet. A lamentációs és penitenciás sírás a 17. század második felének magyar református imádságoskönyveiben*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012 (Csokonai Könyvtár 50.).

FAZAKAS Gergely Tamás, *A kora újkori magyarországi imádság- és meditációirodalom kutatásának legújabb eredményei és tendenciái*, StudLitt, 52(2013)/3–4, 266–287.

Medgyesi Pál redivivus: Tanulmányok a 17. századi puritanizmusról, szerk. FAZAKAS Gergely Tamás, GYŐRI L. János, Debrecen, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, 2008.

Lucien FEBVRE, Henri-Jean MARTIN, *A könyv születése*, Bp., Osiris Kiadó, 2005.

FERENCZI Zoltán, *A kolozsvári nyomdászat története*, Kolozsvár, Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara, 1896.

Véronique FERRER, *Exercices de l'âme fidèle: la littérature de piété en prose dans le milieu réformé francophone (1524-1685)*, Genève, Droz, 2014 (Travaux d'humanisme et Renaissance, 524).

dr. FINÁLY Henrik, *A latin nyelv szótára*, Bp., Franklin-Társulat, 1884.

Mary FISSELL, *The Marketplace of Print = Medicine and the Market in England and Its Colonies, c. 1450–c. 1850*, ed. by Mark S.R. JENNER, Patrick WALLIS, Palgrave MacMillan, 2007, 108–133.

Richard FREEDMAN, *Listening to the Psalms among the Huguenots: Simon Goulart as Music Editor = Psalm in the Early Modern World*, ed. Linda Phyllis AUSTERN, Kari Boyd MCBRIDE, David L. ORVIS, Ashgate, 2011, 37–61.

Marc FUMAROLI, *When the World Spoke French*, New York Review Books, 2011.

Fritz FUNKE, *A könyvnyomtatás fejlődése a 16. századtól a 18. század végéig = Fritz FUNKE, Könyvismeret. Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris Kiadó, 2005, 160–232.

GÁBOR Csilla, *A katolikus áhítati irodalom Erdélyben a 17. században = GÁBOR Csilla, Religió és retorika*, Kolozsvár, Komp-Press, 2002 (Ariadné könyvek), 235–256.

GÁBOR Csilla, *A meditáció a hitgyakorlásban és az irodalomban = GÁBOR Csilla, Religió és retorika*, Kolozsvár, Komp-Press, 2002 (Ariadné könyvek), 257–277.

GÁBOR Csilla, „*Religiosa actio mentis*”: *Meditációelmélet és meditációtípusok a kora újkorban Európában és Magyarországon = Devóciók, történelmek, identitások*, szerk. GÁBOR Csilla, Kolozsvár, Scientia, 2004., 9–60.

GÁBOR Csilla, *Fordítás és nyelvteremtés a XVII. század irodalmi gyakorlatában = Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*, szerk. PÉNTÉK János, Lucidus Kiadó, Bp., 2004, 21–30.

GÁBOR Csilla, *Elmélkedés – interkonfesszionális átjárás – nyelvi program: Három XVII. századi példa = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004 (Csokonai Könyvtár, 31), 384–400.

GÁBOR Csilla, *Doctrine–Virtue–Memory: Seventeenth-century Hungarian Devotional Literature in European Context*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2007.

GÁBOR Csilla, *A szőnyeg színe és fonákja: Fordítói elvek és gyakorlatok a régi magyar irodalomban*, *Literatura*, 2009/1, 44–52.

GÁBOR Csilla, *A literatura haszná(latá)ról. A praelimináriák néhány jelzése = „Kit érdekel az irodalom-rizsa?” (Esti) és mire jó egyáltalán? A BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Intézet 2011. évi házikonferenciája*, szerk. BERSZÁN István, SELYEM Zsuzsa, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, 2012, 169–171.

GÁTI Magdolna, *Az ajánlás beszédaktusának politikája ifj. Teleki Mihály Fejedelmi lélek című fordításában*, *A politika műfajai a régi magyar irodalomban – Tudományos konferencia*, Gyula, 2005. május 25–28., http://www.iti.mta.hu/Gyula/TANULMANYOK/Gati_Magdolna.pdf (Letöltés ideje: 2017.04.27. 16:13).

GÁTI Magdolna, *A fejedelemtükör szerepkijelölései és közösségképző hatása (Esettanulmány) = Humanizmus, religio, identitástudat (Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről)*, sorozatszerk. BITSKEY István, IMRE László, szerk. BITSKEY István, FAZAKAS Gergely Tamás, Debrecen,

Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete, 2007. (Studia Litteraria: a XLV.), 215–227.

GÁTI Magdolna, „*Sokann hazudnakis, es a mibe vetke nintsis rá foghják...*” – Teleki Mihály kommunikációs eljárásai az 1680-as évek Erdélyében, 2013 https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/170814/Gati_Magdolna_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2017.07.05. 11:26).

GECSER Ottó, *Understanding Pestilence in the Times of King Matthias: The Plague Tract in the Manuscript of János Gellértfi of Aranyas = Matthias Rex 1458-1490: Hungary at the Dawn of the Renaissance*, ed. by Draskóczy István, Horváth Iván, Kiss Farkas Gábor, Marosi Ernő, Voigt Vilmos, Bp., ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2013, 1–16.

GECSER Ottó, *Doctors and Preachers against the Plague: Attitudes toward Disease in Late Medieval Plague Tracts and Plague Sermons = The Sacred and the Secular in Medieval Healing: Sites, Objects and Texts*, ed. by Barbara S. Bowers, Linda M. Keyser, London, Routledge, 2016, 77–102.

Gérard GENETTE, *Paratexts. Thresholds of interpretation*, trans. by Jane E. Lewin, Cambridge University Press, 2001.

Matthew GIANCARLO, *Mirror, Mirror: Princely Hermeneutics, Practical Constitutionalism, and the Genres of the English Fürstenspiegel*, *Exemplaria* 2015/27, 1–2, 35–54, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1179/1041257315Z.00000000063> (Letöltés ideje 2017.07.15. 9:57)

GRABARITS István, *A (késő középkori) kolostori receptektől a modern gyógyszerkönyvekig = Három orvostörténész köszöntése. Tanulmánykötet Birtalan Győző, Karasszin Dénes és Szállási Árpád tiszteletére*, Budapest, Johan Béla Alapítvány, Magyar Orvostörténelmi Társaság, Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Magyar Tudománytörténelmi Intézet, 2010, 75–89.

GULYÁS Pál, *A könyvkiadás Magyarországon a XVI–XVII. században (1527–1773)*, *Magyar Könyvszemle*, 1944, II–IV, 100–133.

GYÖRI L. János, *Izrael és a magyar nép történetének párhuzamai a XVI–XVII. századi prédikátori irodalomban = Egyház és művelődés. Fejezetek a reformátusság és a művelődés XVI–XVII. századi történetéből*, szerk. G. SZABÓ Botond, FEKETE Csaba, BERECKZI Lajos, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár, 2000, 29–52.

H. HUBERT Gabriella, *Kánonképzés a gyülekezeti énekköltészetben = A magyar irodalom történetei*, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Bp., Gondolat Kiadó, 2007, 382–393.

HALMAI János, *Pápai Páriz Ferenc gyógynövényei*, *Gyógyszerészet*, 1961/263–266.

HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, litteratura*, Bp., Universitas Kiadó, 2001, 11–13.

HELTAI János, *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*, Bp., Országos Széchényi Könyvtár–Universitas, 2008 (Res Libraria, II), 49.

HORVÁTH Izabella, *Ismeret és közlés az egyházi kommunikációban egy 17. századi imádságoskönyv tükrében*, Erdélyi Múzeum, 2003, 168–177.

HUNTLEY, Frank Livingstone, *Bishop Joseph Hall and Protestant Meditation in Seventeenth-Century England: A Study with Texts of the Art of Divine Meditation (1606) and Occasional meditations (1633)*, Center for Medieval and Early Renaissance Studies, New York, Binghamton, 1981.

IMRE Mihály, *A 79. zsoltár* = IMRE Mihály, „Magyarország panasza”. *A Querela Hungariae toposz a XVI–XVII. század irodalmában*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1995 (Csokonai Könyvtár, 5), 125–143.

IMRE Mihály, *Arbor Haereseon. A wittenbergi történelemszemlélet ikonográfiai ábrázolása Szegedi Kis István Speculum pontiicum Romanorum című művének 1592-es kiadásában* = *Egyház és művelődés. Fejezetek a reformátusság és a művelődés XVI–XVII. századi történetéből*, szerk. G. SZABÓ Botond, FEKETE Csaba, BERECZKI Lajos, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár, 2000, 53–83.

IMRE Mihály, „Úton járásnak megírása”: *Kulturális emlékezet, retorikai-poétikai elvek érvényesülése Szenci Molnár Albert műveiben*, Bp, Balassi Kiadó, 2009.

KABÁN Annamária, *A magyar nyelvű tudományosság kezdetei = Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*, szerk. PÉNTÉK János, Lucidus Kiadó, Bp., 2004, 13–20.

KATHONA Géza, *Károlyi Gáspár történelmi vilásképe*, Debrecen, Városi nyomda, 1943.

KECSKEMÉTI Gábor, *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*, Bp., Universitas, 1998.

KECSKEMÉTI Gábor, *Recepció, szövegaktus és kommunikáció a régi magyar irodalomtörténetben (Kontextusok és intenciók)*, ItK, 2003/6, 703–728.

KEMÉNY József, *Pápai Páriz Ferenc életéhez*, Új Magyar Múzeum, 1860/II, 393–397.

KERÉNYI Ferenc, *Textológia vagy textológiák?*, Helikon, 1998/4, 411–413.

KNAPP Éva, *Egy ismeretlen magyar nyelvű orvosi nyomtatvány 1660-ból. Szegények patikája*, Magyar Könyvszemle 117. évf., 2001/3., <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00030/0004-24d.html>. (Letöltés ideje: 2017.05.02. 12:09).

KOMLOVSZKI Tibor, *Egy manierista „Theatrum Europæum” és szerzője*, ItK 1966/ 1–2, 85–106.

KONOPKA, Adam, *The Apple and the Tree: Descartes and Marion on Divine Incomprehensibility = Descartes and Cartesianism*, szerk. Nathan D. SMITH, Jason P. TAYLOR, Cambridge Scholars Press, 2005, 161–162.

KÓNYA Franciska, *Tarnóczy István és a kora újkori meditációs irodalom*, Doktori dolgozatok 13., Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2015.

KÓNYA Franciska, *Műfaji átjárások a 17–18. századi magyar meditációs irodalomban = Régi magyar népelemek és imádságok*, szerk. Bogár Judit, Bp, MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2015, 129–144 .

KORONDI Ágnes, *Misztika a késő középkori magyar nyelvű kolostori kódexirodalomban*, Monográfiák (3), Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2016.

- Eva KOWALSKÁ, *Language as a means of transfer of cultural values = Cultural Translation in Early Modern Europe*, ed. Peter BURKE, R. Po-Chia HSIA, New York, Cambridge University Press, 2007, 52–64.
- KÓTAY Pál, *A magyar orvosi irodalom bölcsőjénél. Pápai Páriz Ferenc*, Erdélyi Helikon, 1939/89–97.
- KÓTAY Pál, *A „Pax Corporis”*, *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica*, 1958/8–9.
- KULCSÁR Péter, *A reformáció történelemszemlélete a XVI. században*, *Világosság* 1976/10 608–615.
- Elisabeth LABROUSSE, *Great Britain as Envisaged by the Huguenots of the Seventeenth Century = Huguenots in Britain and their French Background, 1550-1800. Contributions to the Historical Conference of the Huguenot Society of London, 24-25 September 1985*, ed. Irene Scouloudi, Macmillan Press, 1987, 143–158.
- LACZHÁZI Gyula, *Hősi szenvedélyek. A heroizmus és a szenvedélyek megjelenése a XVII. századi magyar epikus költészetben*, Bp., ELTE BTK Régi Magyar Irodalom tanszék, 2009, 96–101.
- Philippe LANE, *Periferia textului*, Jászvásár (Iași), Institutul European, 2007.
- LÁSZLÓ Zsófia, *„Aszszony-népnek meg-kivántató tudomány”. Női életvezetési tanácsadókönyvek a 18. századi Magyarországon = FÁBRI-VÁRKONYI 2007, 227–245.*
- Volker LEPPIN, *Preparing for Death. From the Late Medieval ars moriendi to the Lutheran Funeral Sermon = Preparing for Death, Remembering the Dead*, eds. Tarald RASMUSSEN, John Øjgarden FLÆTEN, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2015, 9–25.
- LŐRINCZ Zoltán, *Viața și activitatea medicului și scriitorului maghiar-ardelean Pápai Páriz Francisc*, Cluj, 1934.
- LUKÁCSY Sándor, *Az állam lelke. Machiavelli és egyházi irodalmunk*, ItK, 1998/3, 301–337.
- MADAS Edit, MONOK István, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig*, Bp., Balassi Kiadó, 2003.
- Lois N. MAGNER, *The Renaissance and the Scientific Revolution = Lois N. MAGNER, A History of Medicine*, Taylor & Francis Group, Boc Raton, 2005, 197–270.
- MAKKAI Domokos, *Pápai Páriz Ferenc fiai élete és irodalmi működésük*, *Az Alsófehérmegyei Tört. Régészeti és Termtud. Társ. Évk.*, 1896/VIII, 18–30.
- Magyar Művelődéstörténeti Lexikon középkor és kora újkor*, szerk. KÖSZEGHY Péter, Bp., Balassi Kiadó, VIII, 2008, 265–278. (MAMÚL VIII.)
- Victor MARIAN, JÓZSA János, *Plenitudo vacui a lui Pápai Páriz Ferenc*, *Studia Univ., Babeș-Bolyai, Seria Mathematica-Physica*, Kolozsvár, 1968.
- Victor MARIAN, *Pápai Páriz Ferenc tudományos munkássága Heidelbergben*, Akadémiai Nyomda, Budapest, 1971.
- Brendan MCCONVERY, *A Way of Conversing Continually with God as with a Friend = Alphonsus de Ligouri. Selected Writings*, ed. Frederick M. Jones, Paulist Press, New York-Mahwah, 1999, 271.
- William H. MCNEAILL, *Plague and Peoples*, Anchor Books Editions, ebook, 1998.
- Hans MEDICK, *Buchkultur und lutherischer Pietismus = VIERHAUS 1992, 297–327.*
- MELICH János, *Pápai Páriz Ferenc székeley szavai*, *Magyar Nyelv*, 1907/116–121.

- Christia MERCER, *The methodology of the Meditations: tradition and innovation = The Cambridge Companion to Descartes' Meditations*, ed. David CUNNING, Cambridge University Press, 2014, 23–48.
- MINDSZENTI Gábor, *Öreg János király haláláról, (1540 körül)*,
- MONOK István, *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században*, Bp.– Eger, Kossuth Kiadó, Eszterházy Károly Főiskola, 2012.
- NAGY Géza, *Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) = PÁPAI PÁRIZ Ferenc, Békességet magamnak, másoknak*, s.a.r. Nagy Géza, Bukarest, Kriterion Kiadó, 1977, 5–135.
- NAGY Géza, *A református egyház története, 1608–1715*, I–II, Gödöllő–Máriabesnyő, Attraktor, 2008 (Historia Incognita).
- NAGY Levente, *Pápai Páriz Ferenc Zrínyi-élménye = U.ő, Zrínyi és Erdély (A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdéllyel)*, Bp., Argumentum Kiadó, 2003., 95–105.
- NAGY Levente, *Tanársors a nagyenyedi Kollégiumban: Nadányi János és Pápai Ferenc esete = Egyház, társadalom és művelődés Bod Péter (1712–1769) korában*. A nagyenyedi és magyarigeni „Bod Péter háromszáz éve” konferencia (2012. május 2–3.) tanulmánykötete, szerk. GUDOR Botond, KURUCZ György, Sepsik Enikő, Bp., Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2012, 73–86.
- NÉMETH Áron, „Királyok zsoltára, zsoltárok királya”. A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében, doktori dolgozat, 19, https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/208833/Dolgozat_Nemeth_Aron.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2018. 03. 09. 09:30)
- Cornelia NIEKUS MOORE, *Erbauungsliteratur als Gebrauchsliteratur für Frauen im 17. Jahrhundert: Leichpredigten als Quellen weiblicher Lesegewohnheiten = Umgang mit dem religiösen Buch: Studien zur Geschichte des religiösen Buches in Deutschland und Frankreich in der frühen Neuzeit*, ed. P. VEIT, H. BÖDEKER, G. Chaix, Göttingen (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 101), 1991, 291–311.
- Mary Cathrine O'Connor, *The Art of Dying well*, Columbia University Press, 1942.
- ŐZE Sándor, „Bűneiért bünteti Isten a magyar népet”. *Egy bibliai párhuzam vizsgálata a XV. századi nyomtatott egyházi irodalom alapján*, Budapest, 1991.
- P. SZATHMARY Károly, *A Gyulafehérvári-Nagyenyedi Bethlen-Főtanoda története*, Nagyenyed, 1868, 97–108.
- PARÁDI Ferenc, *Pápai Páriz Ferenc orvosi értékéről*, Az Erdélyi Múzeum Egyesület XII. vándorgyűlésének Emlékkönyve, 1934/151–156.
- Superstition and Magic in Early Modern Europe*, ed. Helen Parish, London-New York, Bloomsbury Publishing, 2015.
- PÁRKÁNYI Dezső, *Magyar orvosok és orvostudomány a 17. században*, Székesfehérvár, Debreceni István Nyomdája, 1913, 29–31.

- PATAKI Jenő, *Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) és kortársai, követői* = PATAKI Jenő, *Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből*, Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2004, http://mek.oszk.hu/05400/05413/pdf/pataki_papairiz.pdf (Letöltés ideje: 2017.07.06. 16:57)..
- PÉNTEK Veronika, *Devóció és magántörténelem a 16–17. század fordulójának elmélkedő irodalmában* = *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*, szerk. BALÁZS Mihály, GÁBOR Csilla, Kolozsvár, Egyetemi Műhely–Bolyai Társaság, 2007, 137–148.
- PESTI Brigitta, „*Kegyess patróna asszonyaink*”. *Női mecenatúra Magyarországon a XVII. század első felében* = *GHESAUROS. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*, szerk. CSÖRSZ RUMEN István, Budapest, rec.iti, 2010, 359–368.
- PESTI Brigitta, *Dedikáció és mecenatúra Magyarországon a 17. század első felében*, Budapest – Eger, Kossuth Kiadó, Eszterházy Károly Főiskola, 2013.
- PETRIK Géza, *Magyarország Bibliográfiája 1712–1860. Könyvészeti Kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak I-IV*, Bp., 1888–1892, 1968.
- PETRŐCZI Éva, *Puritánia. Tanulmányok a magyar és az angol puritanizmus irodalmáról*, Bp., Universitas, 2006 (Historia Litteraria, 20).
- PETRŐCZI Éva, *Menny és pokol Pápai Páriz Ferenc Pax sepulcrijában* = *Menny és pokol a barokk kori ember életében*, szerk. BÁTHORY Orsolya, Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti tanulmányok, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport Budapest, 2014, 285–295.
- PETRŐCZI Éva, *Holisztikus vonások Pápai Páriz Ferenc Pax animae és Pax corporis című műveiben* = *Lelkiség és irodalom. Tanulmányos Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. BAJÁKI Rita, BÁTHORY Orsolya, BOGÁR Judit, DÉRI Eszter, KÓNYA Franciska, MACZÁK Ibolya, SZÁDOCZKI Vera, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport Budapest, 2017, 347–457.
- PIRNÁT Antal, *Fejedelmi tükrök* = *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964, 41–43.
- PUDER Sándor, *Paracelsus. Paracelsus magyar vonatkozásaival*, Bp, 1942.
- Marcus Fabius QUINTILIANUS, *Szónoklattan*, szerk. ADAMIK Tamás, ford. ADAMIK Tamás et al., Pozsony, Kalligram, 2009, 733.
- Preparing for Deat. Remembering the Dead*, ed. by Tarald RASMUSSEN, Jon Øyegarden FLAETEN, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2015.
- R. VÁRKONYI Ágnes, *Az önálló fejedelemség évtizedei. Egység és megosztottság a művelődésben. Művelődéspolitikai programok* = *Erdély története*, II. köt., szerk. MAKKAI László, SZÁSZ Zoltán, Bp., Akadémiai Kiadó, 1968, 935–940.
- Austra REINIS, *Reforming the Art of Dying. The ars moriendi in the German Raformation (1519–1528)*, Ashgate, 2007.
- Catherine REUBEN, *Traduction des Psaumes de David par Clément Marot: aspects poétiques et théologiques*, Honoré Champion, Paris, 2000.

- RÉVÉSZ Imre, *Régi magyar imádkozók és imádságaik*, Protestáns Szemle, 1924, 73–81, 137–149, 193–198.
- RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *Balsarát Vitus János, egy magyar orvosdoktor a 16. században*, Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae 78–79., 1976, 13–43.
- Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés*, I., szerk. BALOGH Edgár, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.
- SZABÓ Károly, *Régi Magyar Könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve I–III*, Bp., M. Tud. Akadémia, 1879–1898.
- Hans SALZMANN, *Pestis elleni rendelkezések = Medicina Renata reneszánsz orvostörténeti szöveggyűjtemény*, szerk. MAGYAR László András, Bp., Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 2009, 88.
- Philip SCHAFF, *History of the Christian Church*, (Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, Inc.) 1997. <http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc8.iv.xix.html> (Letöltés: 2017.07.03. 18:14).
- Tad M. SCHMALTZ, *Introduction = Reception of Descartes. Cartesianism and Anti-Cartesianism in Early Modern Europe*, ed. Tad M. SCHMALTZ., London and New York, Routledge, 2005, ix–xi.
- Dan SPERBERG, *La contagion des idées*, Paris, Odile Jacob, 1996.
- SPIELMANN József, *A karteziánus szemlélet sodrában*, Orvostörténeti Közlemények – Communicationes De Historia Arits Medicinae/75–76 , 1975, 99–108.
- SPIELMANN József, *A közjó szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976.
- SZABÓ Flóris, *Források kódexeink halál-szövegeihez*, ItK 1964/5-6, 681–690.
- SZABÓ G. Zoltán, SZÖRÉNYI László, *Kis magyar retorika. Bevezetés az irodalmi retorikába*, Bp., Helikon Kiadó, 1997, 29.
- SZÁLLÁSI Árpád, *Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája*, Egészségnevelés, 1990/31, 266–269.
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A kánon mibenléte: remekmű és fejlődéstörténet = Kánon és kanonizáció. Tanulmányok az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Jyväskylä, Finnország 2001) kánon – szimpóziumának az alapanyagából*, szerk. DOBOS István, SZEGEDI-MASZÁK Mihály, Debrecen, Csokonai Kiadó, 2003, 10.
- SZÉKELY László, *William Paley természetes teológiája – ma*, Vigilia, 77. évf., 2012/3, 188–196.
- Szenci Molnár Albert költői művei*, s.a.r. STOLL Béla, Bp, Akadémiai Kiadó, 1971, 417 (RMKT XVII/6).
- SZENTPÉTERI Márton, *Egyetemes Tudomány Erdélyben. Johann Heinrich Alsted és a herborni hagyomány*, Bp., Universitas Kiadó, 2008.
- SZERDAHELYI István, *Műfajelmélet mindenkinek*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1997.
- SZILASI László, „Nem ma”. *Az irodalom külügyeitől való ideiglenes tartózkodásom okairól (Válasz Takáts Józsefnek)*, ItK, 2003/6, 742–755.
- SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, X., Bp., Hornyánszky, 1905.
- TAKÁTS József, *Nyolc érv az elsődleges kontextus mellett*, ItK, 2001, CV. évfolyam, 3–4, 323.

- TAKÁTS József, *Az irodalomtörténet-írással kapcsolatos meggyőződéseimről*, ItK, 2003/6, 729–741.
- TAKÁTS József, *Válasz Szilasi László „Nem ma” című irására*, ItK, 2003/6, 756–759.
- TARNAI Andor, VARGA Imre, *A világi műveltség népszerűsítői = A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964, 249–260.
- TARNAI Andor, *Pax Aulæ*, ItK, 1968, 273–284.
- THIENEMANN Tivadar, *A XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei*, ItK, 1922, 63–92.
- TÓTH István György, *Mivelhogy magad írást nem tudsz... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon*, Bp., MTA Történettudományi Intézet, 1996, 63–114. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 17).
- TÓTH Zsombor, *Puritánus kegyesség és retorika Bethlen Miklós Imádságoskönyvében*, Irodalomtörténet, 2000, 210–234.
- TÓTH Zsombor, *A koronatanú: Bethlen Miklós. Az Élete leírása magától és a XVII. századi puritanizmus*, Csokonai Könyvtár (Bibliotheca Studiorum Litterarium), Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007.
- TÓTH Zsombor, *Cserei hallgat... A kora újkori prédikáció befogadásának hermeneutikai és történeti antropológiai kérdései = U. ő, A kora újkori könyv antropológiája. Kéziratok irodalmi nyilvánosság Cserei Mihály (1667–1756) írás- és szöveghasználatában*, Irodalomtörténeti füzetek 178. szám, Bp., Recit, 2017, 209–240.
- TÜSKÉS Gábor, *A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai*, Budapest, 1997.
- UNGVÁRI-ZRÍNYI Imre: *Erdélyi magyar karteziánizmus a 17. században (Descartes eszméi Apáczai Csere János műveiben)*. Kellék (1997). 8-9 sz., 157–176.
- Willem J. VAN ASSELT, *The Federal Theology of Johannes Cocceius (1603–1669)*, trans. by Raymond A. Blacketer, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2001.
- Ernestine VAN DER WALL, *Cartesianism and Cocceianism: a natural alliance? = De l'Humanisme aux Lumières, Bayle et le protestantisme. Mélanges en l'honneur d'Elisabeth Labrousse*, éd. Michelle MAGDELAINE, Paris-Oxford, 1996, 445–455.
- VARGA András, *Orvosaink olvasmányműveltsége a 17. században*, Iskolakultúra 1997/5, 35–39.
- 16. századi magyar orvosi könyv*, s.a.r VARJAS Béla, Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet, Monumenta Transsilvanica, 1943.
- VINCZE Hanna Orsolya, *The Stakes of Translation, the Uses of the Vernacular = U.ő, The Politics of Translation and Transmission: Basilikon Doron in Hungarian Political Thought*, Cambridge Scholar Publishing, 2012, 1–21.
- Frühe Neuzeit – Frühe Moderne? Forschungen zur Vielseitigkeit von Übergangsprozessen*, hrsg von. Rudolf VIERHAUS, Göttingen, 1992, 297–327.
- VITA Zsigmond, *Pápai Páriz Ferenc „Pax Corporis”-ának különböző kiadásai*, Orvostörténeti Közlemények – Communicationes Ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 25., 1962, 147–162.
- VITA Zsigmond, *Egy orvos a test és lélek békéjét keresi = VITA 1968*, 123–147.

VITA Zsigmond, *Tudománnyal és cselekedettel. Tanulmányok*, Bukarest, 1968.

Johannes WALLMAN, *A pietizmus*, Bp, Kálvin Kiadó, 2000.

The Westminster Dictionary of Christian Spirituality, ed. Gordon S. WAKEFIELD, The Westminster Press, Philadelphia, 1983.